

Ne stoji, da Ustavom garantovana ravnopravnost konfesija traži, da kat. Crkva prizna valjanost mješovitih brakova sklopljenih pred nekatoličkim dušobrižnikom, ako država sa svoje strane prizna valjanost mješovitih brakova sklopljenih pred katoličkim dušobrižnikom. Dosta je za tu ravnopravnost, da država prizna valjanost mješovitih brakova sklopljenih pred dušobrižnikom kojegod stranke.

Sv. Stolica će tražiti, da se konkordatom prizna valjanost čisto katoličkim i mješovitim brakovima, koji se sklope pred katoličkim službenikom.

26. Supsidijarno pravo. Gledom na predmete, koji nijesu konkordatom naročito regulisani, ne mogu se ni riješiti primjenom općih načela ili bar analogijom (zakonskom i pravnom), mnije auktor, da ne bi trebalo unaprijed uglaviti jedno supsidijarno pravo, već da bi se takovi predmeti od slučaja do slučaja uredili međusobnim sporazumom.

Iako bi bilo prirodno, da se kao supsidijarno pravo prihvati crkveno pravo, jer se radi o crkvenim stvarima, ne će ipak biti zapreke, da se usvoji ono, što auktor predlaže.

Na koncu još neke pogreške, koje su se jamačno auktoru nepažnjom potkrale. Privilegium fori ne zabranjuje duhovniku, da svjetovnjaka (laicus) tuži svjetovnom sudu, već zabranjuje i duhovniku i svjetovnjaku, da duhovnika tuže svjetovnom sudu. Kardinalkomornik ne upravlja kardinalskim zborom, već imovinom kardinalskog zbora. Metropolitni tvore naročitu instanciju između biskupa-sufragana i sv. Stolice, dašto ne u svim stvarima.

U spomen kardinala Deziderija Merciera.

Karlo Grimm D. I.

Motto: Još nikad nijesam promatrao života velikih ljudi, a da se ne bih čemu naučio!

Dne 23. siječnja 1926. gledala je bijela sobica u klinici sv. Elizabete, rue des Cendres u Bruxellesu, kako se smrt bori sa životom velikog kardinala. Još isti su dan naviještala zvona diljem Belgije, da je smrt odnijela pobjedu nad životom belgijskog nadbiskupa-primasa. Malena je Belgija stajala pred odrom svojega velikog sina. I žalost njezinu nad teškim gubitkom raznijela je žica po cijelom kulturnom svijetu, koji je lojalno priznavao, da je izgubio jednoga od svojih ponajboljih radnika...

Kardinal Deziderije Mercier bio je bez sumnje jedna od istaknutijih pojava našega doba. Nije bio svakidašnji čovjek. O njemu će zadnju još imati da kaže povijest. I o njemu vrijedi ona Pavla Bourgeta: »Quand on veut étudier un home célèbre, il faut le prendre, non à la fin de sa carrière, quand tout le monde pense comme lui, mais au commencement, quand il ne pense pas comme tout le monde«¹. Ne mislimo dati potpuni prikaz toga velikog muža. I mali pogled na njegov bogati život i na njegov znanstveni rad bit će od koristi.

I.

Desiré Mercier se rodio 21. studenog 1851. u dvorcu Castegier u Breine- l' Alleud. Svoje je studije svršio sve koje u malom, a koje opet u velikom sjemeništu u Malinesu. 1874. bio je zaređen za svećenika. Radi svojega osobitog naprečka u znanju i krepostima poslan na sveučilište u Louvain, da se pripravi za profesora iz filozofije. Bio je mladi Mercier očitim dokazom one istine, o kojoj je bio i sam u životu tako čvrsto uvjeren: vjera i znanost, milost i priroda dvije su sestre, kćerke istog Oca.² God. 1877. je postigao doktorat teologije i postao profesorom filozofije u malom sjemeništu u Malinesu. U to je vrijeme počeo oduševljavati svoje učenike za sv. Tomu Akvinskoga. Kad je Leon XIII. okružnicom »Aeterni Patris« od 4. kolovoza 1879. dao novi pravac kršćanskoj filozofiji i odlučio osnovati visoku školu za tomističku filozofiju, uze on na oko sveučilište u Louvainu i mladog Merciera. Dne 29. srpnja 1882. bude imenovan za novo osnovano mjesto za tomističku filozofiju u Louvainu. U to vrijeme zamisli Mercier »Institut supérieur de Philosophie« zamisli ga i ostvari. God. 1894. poče izdavati sa svojim saradnicima »Revue néoscholastique de Philosophie«. Izdade devadesetih godina i svoja ponajbolja djela: 1892. Psychologie 1894. Logique, Ontologie, 1899. Critériologie générale. Godine 1908. završi svoju profesorsku karijeru na poziv Pija X., koji ga imenova malineskim nadbiskupom i primasom belgijskim. Godine 1907. učini ga isti papa kardinalom sv. rimske Crkve.

Kao primas i kao glava belgijske crkve dočekao je Mercier i svjetski rat, u kojem je njegova domovina morala mnogo da pretrpi. — Svijestan svoje pastirske dužnosti i svoje moralne moći nastojao je svim silama da svoje zemljake podigne i obodri. Možda je još teško nepristrano suditi o svemu, što je kardinal učinio. O tom će povjesnica još reći svoju. Ali jedno je već sada sigurno. Vazda su ga vodile najčistije nakane. I ako je morao energički ustati na

¹ Navedeno prema Études, god. 63., str. 386.

² To ističe i prof. Munnynck O. P. u Schweizerische Rundschau, 1926., str. 726. i 730.

obranu svoje domovine, ipak mu je i baron von Lancken, poglavica njemačke okupacijske vlade u Belgiji, u »Berliner Tagblatt-u« lojalno priznao da kardinala ni u čem ne vodi mržnja na Nijemce, nego samo svijest odgovornosti. I dobro primjećuje isti pomeniti neprijatelj, da bi kardinal bio mnogo neopasniji za Nijemce u Belgiji, kad bi ga vodila mržnja u njegovom radu.³

U tim je teškim prilikama nastojao kardinal Mercier primijeniti na život onu teoriju, koju je kao profesor svom dušom branio — stvar, koja zavređuje svako poštovanje. Dne 12. srpnja 1916. piše on:⁴ »Kant, dont je me flatte d' avoir toute ma vie combattu la pernicieuse influence, Kant a voulu soustraire le Droit à la Morale. D' où l' identification du Droit à un Pouvoir qui se trouve alors réduit à une simple faculté de contrainte. Mais la conscience de l' humanité proteste contre cette identification arbitraire qui justifie le despotisme.« Za vladanje puka prema okupacijskoj vladi njemačkoj u Belgiji daje on ovaj naputak: »Les droits de la conscience sont souverains... Je considère comme une obligation de ma charge pastorale de vous définir vos devoirs de conscience en face du Pouvoir qui a envahi notre sol et qui, momentanément, en occupe la majeure partie. C' est le Pouvoir n' est pas une autorité légitime. Et, dès lors, dans l' intime de votre âme, vous ne lui devez ni estime, ni attachement, ni obéissance. — L' unique Pouvoir légitime en Belgique est celui qui appartient à notre Roi. ... D' eux-mêmes les actes d' administration publique de l' occupant seraient sans valeur. Mais l' autorité légitime ratifie tacitement ceux que justifie l' intérêt général, et de cette ratification seule leur vient toute leur valeur juridique.«⁵ Jednakom jasnoćom i odlučnosti odgovara dne 16. kolovoza 1918. na pitanje: »Que fera la population occupée, le jour où elle se trouvera en présence d' instructions contradictoires, provenant, les unes de son gouvernement, les autres du pouvoir d' occupation? — Ce qu' elle fera? Entre un pouvoir sans autorité et une autorité sans pouvoir, elle n' hésitera pas. C' est à l' autorité légitime qu' iront ses préférences. Elle placera le droit plus haut que le fait. Le fait n' est pas le droit.«⁶ Ne će biti pretjerano, ako Yves de la Brières misli, da je Mercier dao internacionalnom pravu, poglavlju o okupacijskim vladama komentar koji se može smatrati velikom tečevinom cijeloga ljudskog roda. Komentarom je ne samo Mercierova jasna formulacija, nego još više konsekvantno držanje.

³ Schweizerische Rundschau, str. 729.

⁴ Études, ib. str. 398.

⁵ Études, ib. str. 396. i 397.

⁶ Études, ib. str. 397. i 398.

Još samo nekoliko momenata iz neobično bogatog života! — Godine 1919. sprema Mercier po svojoj nadbiskupiji poljačke bje-gunce, 1921. ruske i kineske, 1923. žrtve japanskoga potresa pa opet oko 2600 ugarske djece, koje je valjalo spasti od očite propasti. Ako ovo karitativno djelovanje kardinalovo svjedoči za nj, da je imao veliko srce, onda još više svjedoči za to njegovo nastojanje, da zabludjele ovce anglikanske crkve privede k jedinstvu vjere. — *Conversations de Malines*« ostavit će neizbrisivu uspomenu u po-vijesti onih anglikanaca, koji traže put u očinsku kuću, a s njima će ostati živa i uspomena na veliko srce kardinala Merciera. Pogotovo ne će moći da zaboravi na kardinala lord Halifax, koji je ispred anglikanaca raspravljao s Mercierom. O tom pripovijeda Louis Willems u »*Les Lettres*«. ⁸

Dne 6. I. zatražio je sam sv. sakramente, a u oči smrti, da mole molitve za umiruće. Svoj je život žrtvovao za sv. Crkvu, za sv. Oca, za jedinstvo crkava. A da svoja žrtva što savjesnije mogne prikazati, rekao je čovjeku, koji ga je dvorio u bolesti: »Je suis un homme comme tout le monde, je puis avoir la faiblesse de me fair illusion â ma dernière heure, je vous ordone de m' avertir en temps utile par la récitation du Credo, je comprendrai le signal.« ⁹ Čovjek, koji je tako živio i tako umro, mogao je i u znanosti zaista iskreno i nepristrano tražiti samo istinu.

II.

Što valja misliti o Mercieru kao učenjaku, filozofu? Profesor De Munnynck O. P. u Freiburgu govoreći o Mercierovu znanstvenom radu¹⁰ spominje mišljenje nekih, koji drže, da je Mercier bio više organizator filozofijskih studija, nego filozof. Dodaje sam, da mu se čini, e su Mercieru »*Les spéculations de métaphysique pure*« bile »*moins familières*«. Ipak misli, da si je Mercier stekao trajnih zasluga za kršćansku filozofiju. Osobito da je zadužio racionalnu psihologiju svojom radnjom »*Déterminisme mécanique et la Liberté*«, kojom rješava poznatu poteškoću modernih determinista, da se prava sloboda (*indifferentia activa*) ne da složiti s prvim

⁷ Études, u članku, iz kojega smo i druge navode upotrebili. A što je Merciera osobito poticalo na takovu odlučnost, pokazuje Munnynck, koji opravdano ističe, da je bila velika opasnost, te se belgijski katolici neugodno iznenade, što se sv. otac u Rimu veoma oprezno mora da drži, iako nepravde ne odobrava. Da dakle ne bi posumnjali u Crkvu kao braniteljicu pravde, Mercier je neustrašiv.

⁸ *Les Lettres*, (Édition Spes, Paris), 13-e année, str. 312. i 313.

⁹ Vidi *La revue catholique des idées et des faits*, 1826., god. 5., br. 45., str. 5.

¹⁰ *Schweizerische Rundschau*, I. c., str. 724.

temeljnim zakonom o energiji (*lex constantiae*); zatim kozmologiju odnosno psihologiju, radnjom »*Définition de la Vie*«, koja daje solidnici temelj tomističkom vitalizmu, nego što je onaj u Drieschovog neovitalizma; napokon najveća zasluga Mercierova da je u njegovu noetičkom radu.

Nema sumnje, da je ova kratka karakteristika posve dobra i da se može mirne duše odobriti. No De Munnynck ima i nekoliko prigovora za kriteriološki rad Mercierov. Tako mu osobito prigovara radi njegove definicije istine, za koju drži, da je nepotpuna, što više i opasna. Jednako prigovara radi njegove nauke o realnosti, odnosno nerealnosti mogućih bića (*possibilia*), pa nadovezuje ovako: »Comme nous l' écrivait un jour le vénérable comte Domet de Vorges, Mgr. Mercier avait peut-être trop longtemps fréquenté Kant pour se soustraire complètement à son influence.«¹¹

Što se tiče tih prigovora De Munnynckovih, rekli bismo, da on malo prestrogo sudi. Mercier naime definira istinu kao *conformitas intellectus cum re cognita* tako, da može govoriti o istini samo u sudu, ali ne u običnom pojmu (*simplex apprehensio in facto esse, quidditativa et directa*). Mercier nije sâm, kad drži tu definiciju, nego ih ima i više (na pr. Vasquez, Bagnez, Sentroul), što više o Suarezu i sv. Tomi sumnjaju, kojoj zapravo sentenciji pripadaju.¹² Nama se stvar ne čini tako opasnom, jer Mercier priznaie objektivnu vrijednost pojmova kao i pristaše protivne sentencije, koji tu vrijednost zovu »nesavršenom istinom«. Što se tiče mogućih bića, naslućujemo, da bi se moglo raditi o t. zv. »*esse diminutum*« ili »*derelictum*«, što bi opet bilo možda i bliže istini, nego protivno mišljenje.

Drugo je nešto, što bismo prigovorili Mercierovom rješavanju noetičkih problema. On zabacuje Tongiorgijev početak mudrovanja t. zv. tri temeljne istine, a put, kojim sam želi da iz svijesnog usebnog doživljaja izade u vanjski svijet, kako se barem nama čini, ne vodi logički pravo u vanjski svijet.¹³

Glavna je zasluga Mercierova bez sumnje u tom, što se odlučno prihvatio posla, da barem p o v e d e kršćansku filozofiju k adekvatnom odgovoru na neetičke probleme, kako ih poznaje naše doba. Ako sam nije mogao stvari najsretnije izvesti na čistac, nimalo ne trpi njegova zasluga, jer je noetika i danas još znanost u razvoju, pa je i njezin početak težak. I za nj dakle vrijedi: *errando*

¹¹ *ib.*, str. 725.

¹² Dr. Zimmermann navodi u svojoj »Općoj neetici« kao dokaz za to, da je sv. Toma istoga mišljenja poglavito dva mjesta (I., q. 16 a. 2. i 1., 3. de verit.): ali svi ti tekstovi nijesu takovi, da ih protivnici ne bi mogli i na svoju protumačiti. *Por. Opća noetika*, 1918., str. 40. i 45.

¹³ I dr. Zimmermann pobija Mercierovu tezu, da su tri temeljne istine odnosne teza o njima suviše, vrlo lijepo u *Općoj neetici* str. 68.—71.

discimus, non negando.¹⁴ Mercier se odlučio svom ozbiljnošću na to, da se uhvati u koštac s Kantom, i kad je njegov učenik **Sentrout** izradio svoju doktorsku disertaciju »Kant et Aristote« pa je poslao »Kantovom društvu — Kantgesellschaft«, nije to društvo više moglo katoličkih radnja te vrste smatrati »odvratnim«.

U tom je dakle prva zasluga Mercierova, što je tako odlučno i jasno pokazao put, koji će jedini dovesti opet k pravoj sintezi i voditi k istini. Valja stare prokušane principe »philosophiae perennis« primijeniti novim potrebama i oploditi tečevinama novijih učenjaka, samo ako su te tečevine uistinu dobre. Tu je misao vrlo lijepo istaknuo devizom, koju još i danas nosi na čelu *Revue néoscolastique*: *Nova et vetera*. Tom je svojem načelu ostao Mercier tako vjeran i tako ga se zdušno držao, da je sam študirao neurologiju u Louvainu kod van Gebuchtena, kod de Benryja kemiju a kod de Mansiona matematiku. Bio je i učenik glasovitog zastupnika pariske škole prof. Charcota.

Druga stvar, u kojoj je veoma poučan pogled na Merciera, jest oprez, potreban za svakoga, koji hoće da iskoristi moderne mislioe. De Munnynck je primjetio zajedno s Domes de Vorgesom, da se Mercier nije mogao posvema oteti utjecaju Kantovu. U svojem studiju indukcije uvjerio sam se, da je Mercier izradio svoju teoriju pod utjecajem modernih fizičara i kemičara i da se dao od njih odvesti, u drukčije neopasnoj stvari, od ispravnog shvaćanja.

Treća odlika skolastičkog filozofa uopće, ako se poredi s modernim, koja se u Merciera razvila do neobičnoga savršenstva, jest velika jasnoća i neobična lakoća u izricanju filozofijskih problema. Malom ilustracijom za to može nam biti i ovo nekoliko izreka, što smo ih gore naveli. U današnje doba, kad se u nekih ljudi, a osobito u nekih njemačkih filozofa pokazuje, gotovo bi čovjek rekao, tendencija, da i najjednostavnije stvari zapredu tako, da ih čovjek jedva može da razumije, vrijedi ta Mercierova odlika kao osobita apologija skolastičke filozofije.¹⁵

Četvrta je odlika Mercierova, neka sloboda, kojom se služio u primjenjivanju tomističkih načela. On je pristaša tomizma, ali se njegova sva mnijenja ne daju složiti s profesijskim tomizmom. Gotovo bi čovjek rekao, da je Mercier prije eklektičar, nego strogi tomista.

Daljnja odlika Mercierova rada jest, da je znao neobično jasno uočiti problem, odvažno ga rješavati te barem zacrtati pravac, koji

¹⁴ U tom smislu i u tim medama je opravdano ono, što piše dr. Vuk-Pavlović u nedavno izašloj »Spoznaji i spoznajnoj teoriji« u uvodnoj napomeni.

¹⁵ I netom spomenuta knjiga dra. Pavlovića pisana je vrlo teško.

bi mogao dovesti do potpunog rješenja. To svjedoči njegov rad na noetičkom području; to svjedoče i uspjesi, koje navodi Munnynck. za psihologiju i kozmologiju. To mu je napose osiguralo odlično mjesto u skolastičkoj filozofiji.

Napokon bismo istaknuli to, da je Mercier znao filozofiju povezati sa životom kao što i treba da bude. Nauka, koja ima da daje životni nazor, odnosno nakon objave prirodni temelj toga nazora, ne smije ostati pustom teorijom, nego mora imati dodira sa životom.

Ako dakle sve skupim, valja reći ovo: Mercier je bio ponajprije velik čovjek i čovjek sveta života. On je bio velikih koncepcija, u njega je filozofijske oštine i dubljine. Svojim je znanstvenim radom zadužio znanost uopće, a skolastiku napose. On je velik mislilac, dobar filozof, ali još bolji organizator znanstvenog, filozofijskoga rada u novijoj skolastici. Svojim je znanstvenim radom pokazao jakost skolastike i njezinu, da se izrazim s Yves de la Brière, »dinamiku«. Ali njezinu je vrijednost i važnost pokazao možda još više prinjenom njezinih zasada u životu, i zato mu pripada odlično priznanje od sadašnjih pokoljenja i budućih. Slava kardinalu Mercieru!

Filozofija kulturno-etičkog pokreta.

Dr Andrija Živković.

Na recenzije štampane u »Bogoslovskoj Smotri« br. 4. 1925. o knjigama Saliha Ljubunčića: Vidovićeve škole (str. 504.) i Miljenka Vidovića: Društvena dekadencija (str. 510.), osvrnuo se u časopisu »Novi Čovjek« br. 13. 1926. g. Kamilo Brössler, učitelj, člankom »Religija i naš pokret«.

Što se tiče izvoda g. B. glede odnosa Vidovićevog kulturno-etičkog pokreta naprama religiji, ja sam o njima iznio svoje refleksije u uskršnom broju »Narodne Politike« br. 14. 1926. i podlistku br. 15. 1926. Dobroj vjeri g. B., da se daje uređivati odnos čovjeka naprama čovjeku, a pogotovo poljepšati i oplemeniti taj odnos, ne vodeći nikako računa ob odnosu čovjeka naprama Bogu i religiji, suprotstavio sam obrazloženu tvrdnju, da to u životu nije moguće uspješno provesti. Zato rad ovog kulturno-etičkog pokreta ne može donijeti trajnog ploda, niti može reflektirati na jedno nerezervirano pristajanje uz ideje, što ih pokret propagira.

Još se na dvije tvrdnje g. B. želim osvrnuti. On piše:

1. — »...filozofija je našeg pokreta skup misli, koje se stvaraju, usavršavaju i razvijaju, te po svojoj koncepciji zahvataju jednu široku pedagoško-socijalnu bazu.« (»Novi Čovjek« br. 13.